Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 1 ОКТЯБРЬ, 1988 ШУ. ★ № 118 (7621). ★ Мах 3 кеп.

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА АРГІАНА ЙОАЦА СЕССИ ХЬАЕЛЛАРАХ ДОЛА

СССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

ССР Союза Конституце 112 статьягІа ма доаггІара СССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу.

ЦхьайттазлагІа хержача Советски Социалистически Республикай Союза Лакхехьарча Совета аргІана йоаца сесси гулйойла 1988 шера 1 октябре городе Москве.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель А. ГРОМЫКО.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.
1988 ш., 29 сентябрь.

ЦХЬАЙТТАЗЛАГІА ХЕРЖАЧА СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА АРГІАНА ЙОАЦА СЕССИ ХЬАЕЛЛАРАХ

ЦхьайттазлагІа хержача СССР Лакхехьарча Совета аргІана йоаца сесси хьаелларгья 1988 шера 1 октябре, 12 сахьат даьлча СССР Лакхехьарча Совета заседаней зале, Йоккхача Кремлевски дворце Союза Советеи Къамий Советеи цхьана йолча заседане.

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Пленумах бола ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

1988 шера 30 сентябре КПСС Центральни Комитета Пленум хиннай.

XIX Ерригсоюзни партийни конференце решенешка хьежжа Пленумо йийцар партийни аппарате реорганизаци ярца ювзаенна Политбюро предложенеши цхьадола кадрови дешаши. Пленуме къамаьл дир КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева.

Нов. М. С. Горбачева хоам бир, А. А. Громыкос ше пенсе вахийтара хьакъехьа КПСС ЦК дехар даьд, аьнна. М. С. Горбачева белгалдаьхар Коммунистически партенен Советски паччахьалкхеннен хьалхашка А. А. Громыкона карагІдийнна доккхий гІулакхаш, хІаьта цунна дикадар хилар ловш ловца а баькхар. (М. С. Горбачевен А. А. Громыкон къамаьлаш кепайоазон тІа арадоах).

Пленумо А. А. Громыко дехар кхоачаш а дир КПСС ЦК Политбюро члена декхарех из мукъа а валийтар.

Пленумо решени тІийцар чурчен арахьарчен политика керттерча лостамашта йолча КПСС ЦК комиссей хьакъехьа. (Цу деша хьакъехьара соцам кепайоазон тІа арабоаккх).

Пленумо КПСС ЦК секретарь В. А. Медведев КПСС ЦК Политбюро членалла хержар.

Пленумо А. В. Власов КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат хержар.

Пленумо А. П. Бирюковав А. И. Лукьянови КПСС ЦК Политбюро членалла кандидаташ хержаб, КПСС ЦК секретарий декхарех уж мукъа а бовлийташ.

Пленумо М. С. Соломенцев КПСС ЦК Политбюро члена а КПСС ЦК-рча партийни тІахьожама Комитета председателла а декхарех мукъавалийтав, пенсе водаш хиларца дувзаденна.

Пленумо В. И. Долгих КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата а ЦК секретара а декхарех мукъавалийтав пенсе водаш хиларца дувзаденна.

Пленумо П. Н. Демичев КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата декхарех мукъавалийтав пенсе водаш хиларца дувзаденна.

Пленумо А. Ф. Добрынин КПСС ЦК секретара декхарех мукъавалийтав пенсе водаш хиларца дувзаденна.

Пленумо чІоагІваьв Б. К. Пуго КПСС ЦК-рча партийни тІахьожама Комитета председателалла.

Цу тІехь КПСС ЦК Пленумо ший болх чакхбаьккхар.

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ РЕВИЗИОННИ КОМИССЕ ЗАСЕДАНЕХ БОЛА

Информационни хоам

1988 шера 30 сентябре КПСС Центральни ревизионни комиссе заседани хилар. Цига дийцар организационни дош. Пенсе водаш хиларца дувзаденна новкъост И. В. Капитонов КПСС Центральни ревизионни комиссе председателла декхарех мукъавалийтав.

МОСКВЕ ХИЛАР

28 сентябре КПСС ЦК Генеральни секретарь М. С. Горбачев вІашагІкхийтар балха визитагІа Советски Союзе вена волча СЕПГ ЦК Генеральни секретараца, ГДР Паччахьалкхен совета Председателца Э. Хонеккерца.

Шин паччахьалкхен кулгалхоша боккха мах бир СССР-ан ГДР-ан юкъе латтача гІулакхий, цІаьккха а чІоагІдир вежарашха йолча шин парте политика йохаргйоаца принципаш йолаш вай мехкашта юкъера доттагІалй цхьана къахьегнилгеи хилар.

* * *

Цу дийннахьа а хилар переговораш, уж еча дакъа лоацаш советски оагІонгахьара хилар: М. С. Горабчев, Политбюро член, КПСС ЦК секретарь Н. Н. Слюньков, КПСС секретарь В. А. Медведев, ГДР оагІонгахьара: Э. Хонеккер, Политбюро член, СЕНГ ЦК секретарь Г. Миттаг.

Дизза доашхаш дийцар СССР-ан ГДР-ан юкъера массе оагІорахьара цхьана къахьегора хьалаши из дегІаахара перспективаши. Европа а дуне а дегІаахара дерригач керттерча дешай хьакъехьа шин мехка позицеш цаІаш хилар гойташ дийцар хІанзарча дунен халкъашта юкъерча хьалах.

Э. Хонеккери М. С. Горбачеви СССР ВДНХ-рча «ГДР Москве» яхача экспозицега хьежар.

Выставке хилар новкъостий В. И. Воротников, А. А. Громыко, Л. Н. Зайков, Н. И. Рыжков, Н. Н. Слюньков, М. С. Соломенцев, В. М. Чебриков, А. Н. Яковлев, В. И. Долгих, Ю. Д. Маслюков, Н. В. Талызин, О. Д. Бакланов, А. П. Бирюкова, А. Ф. Добрынин, А. И. Лукьянов, Р. А. Медведев, И. В. Капитонов, кхыбола официальни нах.

Выставке хилар Э. Хонеккерца баьхка Г. Миттаг, О. Фишер, кхыболае официальни нах.

ГДР халкъа боахама ерригa сфераш дегІаахар, социальни политикера прогресс, йоккха экономически эффективность йолча технически эггара тІехдолча толамашка кхача гІертилга хьахьокхача экспозице разделашка хьежар. Выставкас къаьгга хьахьокх Іилмеи техникеи дегІаахара перспективни лостамаш. Дуккха йола экспонаташ СССР-еи ГДР-еи къахьегама коллективаша, Іилмахоша, специалиста, болхлоша духхьала цхьана къахьегаш хьахинна я.

* * *

КПСС ЦК-ан СССР Лакхехьарча Совета Президиумеи цІерагІа хьаьша снйна Кремле шу оттадир. Шу тІа бар советски кулгалхойи Э. Хонеккерца баьхка официальни нахи.

Безаме, доттагІала хьале чакхдаьннача шу тІа къамаьлаш дио М. С. Горбачевен Э. Хонеккереи, тІахиннараша тІоараш а тохаш.

* * *

Э. Хонеккер В. И. Ленина Мавзолей ваха хилар, венок а йиллар. Иштта венок йиллар Кремлевски пена хьалхашкарча Ца вовзача салтечун каш тІа.

* * *

29 сентябре СЕПГ ЦК Генеральни секретарь, ГДР Паччахьалкхен совета Председатель Э. Хонеккер Москвера даймехка цІавахар. Хьаша вайцига хилар КПСС ЦК хьийха балха визитагІа.

Аэродроме из накъавоаккхаш хилар КПСС ЦК Политбюро член, ЦК секретарь Н. Н. Слюньков, КПСС ЦК секретарь В. А. Медведев, кхыбола официальни нах.

(ТАСС).

Пусковой объекташ хьалъеча

ХьатІаэттай бехктокхаме ха

Іалаьмате йоккха, лоархІаме, дуккха пайда лургболаш я. В. И. Ленинз цІерагІча мехкдаьтта чакхдоахача заводе хьалъеш латта Г-43-107 яха установка. Цун цхьайола звеньяш, блокаш, болх беш йола тоъал ха яьннай, вожаш хьалъяь чакхйоалача хьале я. Цудухьа шин тайпара маІан долаш да цу объекте эгта хьал.

Цкъа-дале, кулгаш яздаьд паччахьалкхен приемка хиннa хиларах тешал деча акта тІа, чакхъяьннай комплексни опробовани, вІаштІехьяькхай массазара балха ритм. ХІаьта шозлагІ-дале, комплекса керттера звено-водородни установка — хІанз а хьалъяь яланза я. Цудухьа, из болх бе йолаяллалца биззача бораме цунна эксплуатаци ярах дувцилга а дац. ХІаьта лакхе хьоахаяь опробовани еча хана а дукха лоархІаме кхоачамбоацараш, кхы тІа а дниза даргдоацараш гучадаьннадар. Уж дІадахара, гІулакх цхьан кога тІа даккхара дош даим а ший теркама юкъмоттиге лоаттаду завода администраце, партийни комитета, хІана аьлча водородни установка хьалъяь а яькхха цун болх лерттІа дІаболабаларо дуккха а проблемаш къоастаергьяр.

Хала хете а, из участок эксплуатаце дІаялара йола ха хьадда хьабелгалъяккха могаргдолаш саг вац заводе. ГІиншлон-монтажни балхаш дарца цхьана, хьалха даь даьнначун тІехь цийсденна гІалаташ а хІанз укх сахьате хьагучадувлаш латта кердадараш а дІадаха деза гІиншлонхоша а установка тІа болх беш болча операторашa а.

Нагахьа санна деррига а хьадаь даьнна гІиншлон-монтажни балхаш біарча хьанйача, ала йиш йолаш да из кастта хьалъяьяргья, аьнна.

Дукха ха йоаццаш «водородкачу» чухийцай катализатор. ХІанз укх сахьате еш латт химчистка, системай опрессовка, хила беззача боарамга дІакхоачаеш латт оборудоване балха технологически режим.

Комплексен установкан кулгалхоша белгал ма даххара, таханарча дийнахьа балха низаш тоъаш дац объекте. Балхаш дукха да, хІаьта уж хьадер яц шин бригада коллективаш мара: цаІ «Грознефтехимрем с т р о й» трестереи шоллагІъяр СССР «Минмонтажспецстроя» чуйоагІача № 7 йолча специализированни трестерен. ХІаьта белггала ала деза: шоай болх леррагІа кхоачашбу монтажникаша, шоай низ а хьинар а ца кходеш. Установкана мел эша оборудовани практически дІаоттаяь яьннай, аьнна ала йиш йолаш да гІулакх, цхьабакъда, цхьайолча позицегІа хІаьта а а тоъаш яц из. хІана аьлча хоалуш да хьалха хиннача проекта тІа дукха хувцамаш даьлга.

Шеф-монтажа викалаша— Чехословаке специалисташа кастта эксплуатаци яра кийчъергья водородни установка. ДІаболалургба биззача низагІа бола цун болх. ХІаьта цунца дувзаденна хьалхарча плане отташ латт кадрай проблема. Инженерно-технически болхлой персоналаца дувзаденна дош кІезиг-дукха къоастадаь даьннадале, из ала йиш яц муІарча специалистех. ТІехьара баьча хоамах установка тІа болх бара кхы а эш 15 оператори машинисти. Кадрай дефицитаца дувзаденна цу тайпара хьал оттар бахьан долаш цкъазза кхоачам хиллал лакха квалификаци йоаца кагий нахи мехкарийн балха хьийбе безаш хул комплекса кулгалхой, хІаьта цкъазза мехкдаьтта чакхдоахачун балха тІера хилара аьттехьа а боацараш аийбеш. Цу тайпарча болхлоех-м тІехьагІа мукъаболвар, цхьабакъда, кадрашцара проблема къоастаянза юсаш я-кх хІанз а.

Гуш ма дарра бехктокхаме ха хьатІакхаьчай водородни установка хьалъеча. Цудухьа цІаккха а ца хиннача тайпара лакха хила беза хІара болхлочун а кулгалхочун а бехктокхам, гІулакхаца хулга, компетентность йолаш, хьадечох дог лазаш хулга. Цхьаккха дича а мегаргдац уйла янза йола решенеш тІа аийеш, болх сихбар бахьан долаш иштта а чоалхане дола хьал кхы а халагІча кхоачаде, хІана аьлча юха а кегар хила тарлу цу лоархІамечa объекте. Цу гІулакхаш ший керттера теркам тІаоза беза заводе партийни а профсоюзни а организацеша.

А. ЗАМИДОВ.

Яхьа дневник

Лаьрхlар кхоачашду

Назрановски районе дикагІчарех цаІ лоархІаш я «Назрановский» совхоза Наьсар-Кертерча отделене йола шурий - товарни ферма коллектив. Укх тІехьарча шерашка цахаддаш толамаш доахаш хьайогІа из. Масала, шийтталагІча пятилетка кхоалагІча шера хьалхарча бархІ бетта цо ялккхай 623 тонн шура, планагІа 618 тонн йолаш. ТІехкхоачашъяй паччахьалихенга из продукци йохкара план а шу долалуш тІанйца социалистически декхараш а.

Ферме къахьегаш я районе меттел ерригача республике а дика йовзаш йола доярка М. Темирханова. ХІара кхоабача Іаттагара 3400 килограмм гаргга шура яьккхай цо хІанзле. Ди тІехьа из хьокхам алсамбоалаш а боагІа. Теша лов, шу чакхдоалача хана из пхи эзар килограммага дІакхоачарг хиларах.

Деша дай бац

Соахка укх хана хьайба хІара условни кертана 17,7 единица йолаш доакъар Іалашдаьдар Грозненски района «Куларинский» совхоза къахьегамхоша. ДагадоагІа ма хургдий шоана мел атта дацар из де дІадахача шера. Дале а, районерча кхы мел долча боахамел лакхагІа хьокхамаш долаш бар куларинцаш. Царна укх шера біарг хиннаб. Хьайба хІара условни кертана 12,6 доакъара единица Іалашъе мара вІаштІехьдаьннадац цар, соахка укх хана хинначул 5,1 доакъара единица кІезигагІа!

Районе «Куларинский» совхоз хІанз тІехьарча моттиге я. Из цаІ мара яц тхъаь единицал кІезигагІа доакъар даькхха.

Гаргагіертад, Іа. Цо дика хьахьокхаргда ханнахьа ца яьча кийчонах малагІа «беркат» доал.

БУРУВДЕТТАРИЙ ТОЛАМАШ

Ткъаь пхийтта шу совгІа дІаденнад Хангираев Салмана шийна дукхадезача гІулакха — мехкдаьтта вышкаш хьалъяра. ХІанз из пенсе ваха ха йолаш ва. Дале а, хьалха санна говза а маькара а къахьегаш ва из.

— Малгобекера бурув деттара балхий управлени сай шоллагІдола цІа, хІаьта цун коллектив сай шоллагІбола дезал лоархІ аз, — йоах цо. — Укхаза хиннад са вахаре мел хинна лоархІаме хІама.

Цох тамаш елга а дац: бурув деттара балхий управлене ер ма йий аьнна професси, специальность яц цунна ца йовзаш. Иштта йоккха я Салмана къахьегама а вахара а практика. Дуккхачох кхеваь из беркатеча дего, камаьршача кулгаша, бух боацача хьинаро.

Къамаьл дац балха хьавоаггІаше хиланзар цох визза говзанча. Цу хана УБР-а контора Бори-Су моттиге яр. Дикка никъ бе безар цига дІакхача, дукхагІйолча хана гІаш а беш. ХІанз санна техника яцар управлене, долла хІама кулгашца де дезаш хулар. ХІаьта а дог нйккха юхаваланзар зІамига саг, кхы а чІоагІаГІа уйла тІаяха мехкдаьттахочун-гІиншлонхочун професси караерзае волавелар из. Вышкай монтаж елга хала а чоалхане а гІулакх дар. Цу тІа оборудовани къьаьна а шоайла тоъал гаьна йолча моттигашка дІаннйсьяь а яр. Масала, станокаш шоаш юаргйола ха йиъа яьнача буравойпка латтар. Царех дукхагІъяраш болх беш яцар. Хийла моттигаш хулар шиъ-цхоъ станок вІашагІъяькхха хьалайнача оатхалех цаІ хьаеш. «Керда» станокаш каст-каста йохар, дийнахьа шозза-кхоза ремонт е езаш хулар царна. Хетаргахьа, ах бийса яьнача хана меттара гІоттавича а, гІалат ца деш из болх бе ховргдолча дІакхаьчавар Хангираев. Цу тайпара кхоачамбоацараш дега Іаткъаш дале а, пайда боацаш довнзар уж — мехкдаьтта оборудовани ший кулга пхи пІелг санна Іомайнр Салмана.

1961 шера денз итташ-итташ вышкаш оттаеча, уж дІа-хьа йоахача къахьегаш хьавоагІа Хангираев. Цу шерашка геттара чІоагІбеннаб ма хулла снхагІа вышкаш монтаж яра тІехьара болам. Из деча хана хиланза яргйоаца условн: гІишлон материалаш кхояр. ХІаьта Салман ца боагІаш цхьа хьастам боабе а «ховш» саг вац.

Шийх а ше беча балхах а дувца дукха тІера хилац Хангираев. Эггара хозагІдола дешаш лох цо дукхача шерашка шийна уллув къахьегаш хиннача нахах ала. Уж ба Н. Коломийцев, П. Поддубный, И. Москаленко, кхыбараш. Ца хьоабеш битац дукха ха йоаццаш балха баьхкараш а. Царна ший опыт, дега ала дІалу къахьегама ветерана.

Вышкомонтажникий балхах тийша духха да. Цар гІулаНхаш дика делаш хуле, бурув деттача бригадай коллективашта шоашта хьалхашка латта декхараш кхоачашде дукхха аттагІа хул.

— Дика накъайоагІа тха коллектив СССР Конституце денна, — аьлар Малгобекски бурув деттара балхий управлене йоккхагІйолча экономиста А. Пузенкос. — Ийс бетта итогаш хІанз я яьац оаха, цхьабакъда, уж во хила йиш йоацалга тешал деш да нарарча шера хьалхарча бархІ бетта хьоихамаш. Цу юкъа, план 14,7 эзар метр йолаш, тха бригадаша 16355 метр бурув техад. Къаьстта хьннаре къахьийгар И. Растигаев, С. Филько, А. Галаев, Г. Попхадзе керте латтача №№ 95, 17, 4, 26 йолча буровой коллективаша. БІарчча хьайцача бурув тохара скорость 117 процент гаргга лакхъеннай. Къахьегама овсарле 108,3 процент я, хІаьта балхашка дІадодар 1,2 процент кІезигденнад. Цу бархІ бетта планах болчул совгІа 257 эзар сома цІена пайда баьб тха коллективо.

Малав бурувдеттархошта уж толамаш даха новкъостал дер? Шеко яц, эггара хьалха Хангираев Салманн цун новкъостийн ба.

Я. БАРХАНОВЕ,
Малгобекски УБР-а сварщик.

ХьалкхедаьР чуэца

Шекара свеклай боккха хьувкъам хьалкхебаьб Шалински района кхаш леладераша. ХІанз чІоагІа лоархІаме да из бизза а ханнахьа а чуэцар. Хьалххагіе яьча расчеташа хьахьокх, районе 100 эзар тонн хиллала «мерза овлаш» чуэца таро йолга. Цу боарамга кхача укхазарча къахьегамхоша дог доаха дукха ха яр. Хьувкъам боаккха бале а, хІанзарчоа из уйла кхоачашхургья ала хьалха да. ХІана?

Свеклаш чуэца йолайича гІоне 14,3 эзар тонн гаргга мара дІайнхьаяц уж заводе. Фуд хиннар? Транспорт тоъаш яц аьнна Іокада йиш йолаш а бац укхазара кулгалхой. Из йолаш я. Хьагучох, керттера бахьан — хьувкъам чуэцара конвейер йоаггІача тайпара вІаштІехь ца яккхар.

КІезига пайда эц боахамашка низ болча «камазехи» «зилехи». Дийнахьа 2 — 3 рейс мара йиц цар. Къаьстта во лел гІулакхаш «Предгорный», «Автурин с к и й», «Джалка», «Южный», Куйбышева цІерагІча совхозашка. Духхьал цхьа «Курчалойский» яха совхоз мара яц свеклаш заводе дІакхаьхьара график кхоачашъеш. Юхьанца хиннечул кІезига дикагІа хьал да «Зори Кавказа», «Шалинский» совхозашка.

Дуккхача боахамашка свеклаш хьайоахача пайда эцац комбайнехи погрузчикехи. Каст-каста догІаш делх. Цо юхатетт гІулакх. Дале а, цІи яьлча санна сихбе беза болх. Нагахьа санна хьувкъам ханнахьа чуэца вІаштІехьа ца доале, шелал оттар кхерам ба. ТІаккха йоргья иштта хала хьалкхеаь продукци.

Лоацца аьлча, дийнахьа юкъера лаьрхІача 3 эзар тонн свеклаш заводе дІаяхьа езача, бокъонца дІахьор 500 — 600 тонн мара яц. Боахамий кулгалхоша кхетаде деза хьувкъам шоаех тийша болга. Хьал сихха хувца ца лой жоп дала дезараш а уж хургба.

А. АРСАМИРЗУЕВА.

ДоттагІий визит

Халкъий доттагІал — из вІашн безам хилари культурни маьхаленаш вІаши хувцари хинна Іац. Из ба гІулакхацарча предложеней мотт, конструктивни экономически диалог. Воашца вошал тессарашца вай вІаши лоаттадеча бувзамашка цхьана чакхдоахача гІулакхий боарам дикка лакхагІа долча лагІа тІа довлаш хилара къаьгга тешал деш да областной Совета председателла заместитель Золтан Батор керте латта ВНР Комаромски областа делегаци Нохч - ГІалгІайчене ена хилар. Цунца цхьана баьхкаб областной налогови управлене директор Йожеф Адлер, юртий совета председатель Ференцне Сийй, эрсий метта хьехархо (переводчик) Агнеш Каптан.

Визит дІайолаелар НГІАССР Министрий Совете хиннача вІашагІкхетарца. Хьаьший тІаэцаш бар НГІАССР Министрий Совета председателла заместителаш Н. И. Айдинови Т. У. Махмудхаджаеваи, НГІАССР Госагропрома председателла заместитель НГІАССР министр М. А. Арбиев, НГІАССР торговлея министра заместитель В. С. Гажаев, респотребсоюза председателла заместитель В. И. Климов.

Беседа еча хана дийцар шинна а регнона экономически потенциалах, халкъа боахама доалдара структураш эргаяхарах, кхачан продукташи наха эггара саготагІа эшаш дола товараши шошоашта Іалашдарах дола дуккха а дешаш. Къамаьла специфика белгалйоахаш да советски коллегаш хьажийтара вай дІахо цхьана леладергдолча гІулакхий хьакъехьарча договора проект венгерски доттагІаша шоашца ена хиларца.

Визит йолча деношка цІенхаштта тахха дезаш долча цу документа тІа дукха да керда а теркам тІаозаш а дола хІамаш. Иштта, договора цхьан пункта тІа белгалдаькха да Грозненчеи Татабаньерчеи универмагаша шоайла юхь-духхьала товараш хувцалга, хІаьта цу партнерстве инициатива гойташ яр я Венгре йовзаш йола «Шкала Страда» яха суперморкет. Кхетадеш да, цу гІулакхо дІадех оагІонаша могаеча товарни массана кхыбола, реалистичнегІа бола мах белга, коммерчески бехктокхам хулга.

Венгерски делегаце деррига членаш — вай республике духхьашха баьхка ба. Цудухьа хьашт долаш бар уж промышленностеи юрта боахамен радикальни экономически реформа яра, торговлен системана реорганизаци яра, моттигашкарча политически системана перестройка яра гІулакх вІаштІехь мишта доаккх, предприятеша беча балха мах бара критереш малагІаш я ха.

Шоай аргІагІа хьаьшаша дийцар шоай кооперативай балхах. ХІама къайла ца хьош дийцар цар халонех а, производствана интенсификаци ярах, хозрасчетни отношенеех. Венгри — «хьайийллача экономика» мохк, цудухьа вІашагІкхетар долча хана специалистий теркам тІаозаш хилар арахьарча рынкера позицеш дІа ца хецара стратеги.

Хьаьшаша лерхІаш дар цІенхаштта хилара тешал деш да. Нохч-ГІалгІайчене цар йоаккхаргйолча юкъа лаьрхІа программа тоъал йоккха йолга. Шоллагіча ден Іуйре дІайолаелар халкъа депутатий Грозненски городской Совета исполкома председателла В. М. Шамардина уж тІаэцарца. Цига дакъа лоацаш хилар НГІАССР Министрий Совета председателла заместитель Т. У. Махмудхаджиева, городской службай ерригача отделий кулгалхой. Укхаза иштта хилар цхьана гІулакхаш леладара наькъий хьакъехьа оалаш дар юхь-духхьала а оалаш, пайдане къамаьл, социальнии экономически проблемаш къоастаяра опыт дІа-са йийцар.

Чакхдаьннача къамаьла юкъмоттиг а хинна дІаэттар экономикана карагІдийнарех бахача наха реальни пайда баргхилара гІулакх сихагІа кхоачашдара хьакъехьа йола шинна а оагІонга сагото йойта проблема. Советий бюджет алсамъяккхара, нах баха фусамаш хьалъелга сихдара, къахьегама коллективаша шо-шоашта доал дара бе-беча формашта анализ йир.

Вай городе перестройка мишта чакхйоалаш я шоашта къаьгга біаргаго йиш хилар хьаший г. Татабаньяй «Микромед» яхача вежарашха йолча венгеро - советски предприятеца айхха контакташ лоаттаеча «Промавтоматика» НПО, «Силуэт» яхача швейни объединене, «Красный молот» заводе уж баха болча хана, хІаьта шитта Л. Н. Толстоя цІерагІча университете вІаштІехьда:кхача вІашагІкхетаре а.

Парторганизацешка—отчеташи хоржамаши

КЪАХЬА ДАЛЕ А БАКЪДАР ДIАОАЛАШ

«Грознефтеоргсинтез» яхача производственни объединенена чуйоагIача, шоай производственни декхарех лоархIа ца еча предприятеех цаI я. Н. Анисимова цIерагIа йола Новогрозненсии мехнадьтта чакхдоаха завод. Массаза а кхоачащьяц цо паччахьалкхен планаш, каст-каст йох укхазара оборудовани, лохача боараме я арахецача продукце дикал. Завода экономически хьалах дукха дувца дага вац ше, аьнна парткома секретара декхараш кхоачащдеш волча В. И. Голубенкос хьалхха а хоам баьбале а, доклада тIа кIезига моттиг дIалацанзар цу темо. ХIаьта из секретара духьалдетта а йиш яцар: предприяте партийни организацe еррига проблемаш ишта е вешта айхха ювзаенна я производственни дешашца. Цох сагото ца еш багIа а йиш яц коммунистий.

Эггара хьалха боаггIаш бола мах бир конференце къамаьл даьраша цехашка, установкашка, участкашка чакхъяьннача отчетно-хоржама собраней. Белгалдаькхар, партийни бюроша, цар секретараша, партгруппоргаша шоай гIулакхах дог а лазаш, лерттIа партийни болх вIаштIехьбаькхача подразделенешка лакха идейно-политически боарам болаш, къамаьл гIулакхаца, хаьдда а принципиальни чулоацам болаш а хиннилга. Эггара хьалха из доагIа № 6 йолча цеха (парторганизаце хьалха хинна секретарь Э. Р. Муслимов), центральни заводской лабораторена (Г. П. Зданович), кхычарна. Цхьабакъда, бIарчча хьанйцача «первичнешка» хиннача собраней отчетий чулоацам таханарча ден декхарашка хьежжа бацар. Цхьайолча собранешка хьалха коммунисташ цар составах 50 — 60 процентага дIанхоачаш бараш мара хиннабац, эсала яр активность, хьашт а долаш шоай балхах цар дувцилга хоалуш дацар.

ЦIенхаштта дола кхоачамбоацараш нисдалийтад заводе партийни дисциплина чIоагIъяра хьакъехьа а. КIезига масалаш доаладинзар членски взносаш ханнахьа дIаца теларах, шоашта тIадехка декхараш коммунисташа талмастта кхоачащдеш хинна хиларах дувцаш. Отчетни юкъа пассивность хилар, партийни вахара нормаш телхаяр бахьан долаш парте мугIарашкара дIаваькхав 5 саг. Принципиальни теркам тIаэзабац партийни мугIараш шердара дешашта. Мишта кхетаде дезаш да тIаккха кандидаташкара КПСС членалла дIаэцара ялх саг могавав ца хилар? ДоаггIача тайпара техка хиннаяц-нх тIакнха кандидаталла дIанйбаьрий оамалаш? Цунца дувзаденна докладе а пренешка даьча къамаьлашка а предложенеш елар нах парте дIанйбеча хана пропорцеш, ха яьнна хилара ограниченеш, иштта кхыяраш санна йола консервативни принципаш дIаяьхача бакъахьа хеташ. Цу гIулакха тIа керттера дIадехар хила деза сага вахара йозиции хьинаре хилар, гIуланхаца, принципиальни, ший декхарех дог лазаш а бехктокхам чIоагIгIа болаш а из хилар.

Идеологически, кхетам балара болх чакхбаккха беза организатораш а хинна дIаэттаяц завода цхьаьнолла общественни организацеш. Из доагIаш да профкома, комсомола комитета, халкъа тIахьожама группашта. Бе доаггIача тайпара бац пропагандисташа, агитатораша беш бола болх а. Цар даь ер ма дий, аьнна хьагуш хайра хIама дац предприяте. Практически цхьаккха хIама даьдац укхаза нахаца интернациональни, атеистически, патриотически, кхетам балара болх беш. Цу хьакъехьа боккха бехк ба партийни комитета ший, хIана аьлча цунна мегадац коллективна организатор хила, принципиально хьадийхадац балха тIера боацарашкара.

Доклад ювцаш эггара хьалха къамаьл даь КИП цеха начальник Г. Н. Борзенков ший подразделено коллектива бала Іокодабе волавелар, эксплуатаце ханаш дикка тIехъялар бахьан долаш замерни устройстваш ехай, импортни оборудованена эша запчастеш тоъаш яц, яхаш. Хеталора, конференце болх цу лостамагIа дIахгIоргба, аьнна. Бакъда, заге баьгIача мугIарерча коммунисташа соцавир из, отчетно-хоржама конференцех производственни совещани ца елга дIадийхар.

Цул тIехьагIа къамаьл деволавеннача коммуниста, № 5 йолча цеха мастера В. А. Петрова белгалдаькхар политмассови балхах, гойтара агитаце хьалах кIезига дийцад доклада тIа, аьнна. ХIаьта уж-м геттара актуальни ма-дий. Заводе арахецаш дац ший пенгазет, «дIаяйнай» «сатирически экран». МугIарера болхлой болча тIаахара тIера бац предприяте кулгалхой, партийни болхлой. Болхлойн партийнии собранешка ахарах кхоачам а беш, тахнац наьха хIара дийнахьара хьашташ.

Парте мугIарашака нах дIанйбеча дешашка дукха формализм хиларах, лакхе латтача инстанцеша болхлошта хеташ дар теркал ца деш дуташ хиларах дийцар слесара И. М. Фенисова.

Цехови парторганизацешца парткомо эсала бувзам доаттабеш хилара, боахама гIулакхаш талмастта кхоачащдарах бехне болча коммунисташкара доаггIача бесса хьа ца дехара дешашта теркам тIаэзар, ше пренешка къамаьл деш, шоллагIча цеха воккхагIолча механ и к а А. В. Цыганкова. Масала, белгалдаькхар цо, цхьаккха саг бехнтокхаме эзавац № 25-1 йола установка йохаярах. Цунна хетачох, йоагIа уйла а еш болх бац корта бохабу маларашь меларцен алкоголизмацен къовсам лоаттабара йолча комиссе. Алкоголизмах дола закон телхадьраш балхара дIабаха беза, яхаш предложенеш телаpал совгIа, наха кхетам балара цо деш хIама дац, йоахар оратора. хIаьта цунца цхьана, цул тIехьагIа къамаьл даьча цу комиссе председателя Н. А. Лопанске белгал ма даккхара, цу цеха кулгалхоша шоаш къайлакхуьхь цхьабола пах, менна а болаш, балха хьаухаш хилар, производстве и н и участкашка цар мелаш хилар.

Кхычар дийцачунца нийсдича парткомо отчетни юкъа баь болх мога ца беш дар воккхагIолча аппаратчика В. И. Чирвас даь къамаьл. Ше яхачоа тешал деш, цо дийцар лоаццача юкъа секретара декхараш кхоачащдеш виъ саг хинналга.

Парте ветерана В. И. Смычкова завода коллективо дика къахьегара ший снйлен традицеш йоаяь хилар белгал а доакхаш, цIенхаштта бехк баькхар къаьнарча коммунистех, коллектива хьашташта, парторганизаце саготдеча гIулакхашта уж юстара латтарах, хьехамчал ца леладарех, къахьегама дисциплина чIоагIъяра дешай йоакхо цар ца ярах.

Парткома балха тIа нийсденнача кхыча гIалатех, динза дисарех дог а лазаш, цIенхаштта критика еш пренешка къамаьлаш дир коммунисташа Г. А. Яценкос, А. Г. Атарукова, кхычар. Болх тоабара тIаерзаяь духха пайдане предложенеш а елар цар.

Массавар цхьан дагара а волаш, керда хержача партбюро членаша шоай секретаралла могавир С. П. Манушенков.

Завода отчетно-хоржама конференце дакъа а лаьцар, къамаьл а дир КПСС Заводской райкома хьалхарча секретара В. М. Данилеца.

З. АЮБОВ.

БЕРРИГА НИЗ—БОЛХ ТОАБАРА

«...Партийни организацешка хургйола отчетащи хоржамаши хьалха хиннача цхьаннешта тара хургьяц... цудухьа лоархIаме да партсобраней демократичнии гласнии яр, цхьаккхе а тайпара хьалхе а кийчьь ца хилар, наха дагадоахка гIулакхаш, деррига дешаш ма дарра дувца шерра паргIато ялар», — аьннад КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева XIX Ерригсоюзни партийни конференце доклад еш.

Конференце дIа ма деххара кийч а йир, дIа а йихьар Сунженски автотранспортни предприяте 20 сентябре хинна отчетно - хоржамий собрани. Партсобрани кийчъеш болх бир партийни бюрос. Отчетни доклада керттера лостамаш, собране соцама проект хьалхе а кийчйир комиссе, собрани хила дикка хьалха объявлени хьалтехар шоай замечанеши предложенеши партбюро хьачуялар дехаш.

Шоай кхаь шера цкъа хулача керттерча собране бахькар предприяте коммунисташи беррига къахьегамхойн цхьа къаьстта дола толамаш а даьха. Доклада тIа белгалдаькхха ма хиллара, 1983, 1984, 1985 шерашка тIехьаюсаш хинна предприяти 1986, 1987 шерашка тIехьаюсачара меттаэттар, 1987 шера пассажирокилометрий хьакъехьа 103,2 процентн мухь кхахьара даькъе 112 процентн план кхоачашйир, хIаьта тоннокилометрий яр — 109,6 процент. Къахьегама овсарле 104,2 процент хилар, 1986 шера хинначул 2,5 процент дукхагIа.

Пятилетка кхоалагIча шера хозрасчета, самофинансиране, шийта дIадодар ше меттаоттадара хьале болх беш цхьадола толамаш даьхад коллективо дIабахача бархI бетта. Предприятега кхаьча валовой доход 1 миллиони 142,5 эзари сом да (хIаьта из хIанз тха керттера хьокхам а ба). Цу хана бахача наха 484,5 эзар сом план йолаш 502 эзар сома маьха гIулакхаш даьд. Къахьегама овсарле 107,8 процент лакхъяьй.

Юкъара толам боаккхача доккхагIа дакъа лаьцар коммунист М. А. Газднев керте латтача автобусни колонна бригадо, КПСС члена В. Г. Муртазова кулгалдеча мухь кхухьача автомобилий водителий бригадо.

Социалистически яхье хьалха лаття тха ветеранаш коммунисташи парте боацараши. Шоай бехктокхам кIоаргга кхета а беш къахьегаш ба коммунисташ А. Н. Агарков, Ш. Т. Шатаев, М. А. Газднев, В. А. Чичканов, Н. А. Пузин, Х. Т. Висантов, П. А. Лунев, В. Г. Муртазов, С. С. Цороев, кхыбараш а. Уж нах коллектива авангард я, царгара хьокхам эц парте боацача новкъосташа. Уж ба водителаш М. И. Звягинцев, Ю. О. Умаев, бригадир Э. О. Оздоев, водителаш М. М. Терлоев, М. Х. Урусханов, А. В. Косовец, Д. П. Костоев, М. А. Чилаев, Х. Закариев, ремонтникаш Н. М. Махоткин, А. А. Конев, И. Т. Веревкин, Б. И. Исраилов, Х. А. Хакиев.

Отчетни хана коллектива къахьегамеи бытеи хьалаш тоадеш хилар партийни организаци, администраци, профсоюзни организаци.

ДIадахача шин шера предприяте хьал а яь, болх бе йола ялийтай 4 цех: шиномонтажни, вулканизационни, медницки, кузнечни. Предприяте коа асфальт биллаб, душевойшта капитальни ремонт яьй, административни зданена гIишло хьатIаяьй. ХIанз къаьнача цехашта капитальни ремонт ю, царех бытовой комплекс ергйолаш.

Отчетни хана дикка хувцаеннай партийни бюро стиль, кIезигагIа хул заседанеш, кабинетера решенеш. Партбюро членаша нн. Д. Ю. Шаипова, Н. Агаркова, П. А. Лунева дукхагIа теркам тIабохийт коллективе беча балха.

Собране къамаьлаш даьраша дийцар отчетни хана партийни бюро балха тIа хиннача кхоачамбоацарех. ДоагIар лерттIа предприяте кулгалхоша, партийни организаце, КПСС членаша Д. Ю. Шаипова, В. Ф. Попова, В. Я. Улискова хьа ца дехаш хиларца мара дашха дагIац 35 водитело дIабахача 8 бетта план кхоачаш ца яь хилар. Царех ва КПСС член А. А. Амрнев а. Партбюрос ший ханнахьа дIахайтадац цунга кхычарна из хьокхаме болх бе безаш волга, цо план кхоачаш ца яр мегаргдоацилга.

Шоаш къамаьлаш деш коммунисташа К. А. Галаева, В. Г. Муртазова, Н. М. Махоткина, Х. М. Булгучева чIоагIа критика йир партбюрос баьча балха, цо кхаьхьегама дисциплина чIоагIъяра, кадрашца беча балха кIезига теркам тIабохийташ хиларах.

Предприяте низкъала хьал эттад болхлой ца тоъаш, къаьстта ремонтни зоне. ХIаьта токарни цех дIакъайлай болхлой ца хиларах. Автоэлектрикаш бац. Болх беш яц машинашта даьтта хьокха пост, узлаши агрегаташи юлаш йола мойка. Цу кхоачамбоацараша новкъарле ю коллектива балха. Партийни бюрос боаггIача тайпара теркам тIабахийтац уж дIадахара, балха хьалаш тоадара, болхлой кхаьхьега бола материальни безам лакхоара.

Партийни бюрос мела кулгалду социалистически яхьа, къахьегама керда, дикагIола формаш юкъейоалаяра. Из бахьан долаш 1986 шера коллективни подряда методаца болх беш хинна ши бригада хIанз ехай.

Партийни бюро цIенхаштта бехке йир цо профсоюзни, комсомольски организацешта дедара кулгалдеш хилара. Цудухьа царех партийни организацеиен администраценен йизза йола гIончаш хиннаяц паччахьалкхен план кхоачашъяра, къахьегама дисциплина чIоагIъяра тIехьарча, прогульщикаштен корта бохабу маларашь меларштен духьаларча къовсаме.

Предприяте моттигаш я прогулаш еш. Духхьала дIабахача 8 бетта 22 саго цхьаккха бахьан а доацаш прогулаш яьй. Уж хул болх беча берригача нахах 10 процент.

Коммунисташа новкъа а хеташ дийцар предприяти запасной оатхалашца, авторезинаца, доагорцеи хьокхача даьттацен ледара Іалашъеш хиларах, керда хержача партийни бюрос предприяти технически кхы а Іалашъяра, къахьегамеи бытеи дикагIдола хьалаш хьахилийтара йоакхо е езаш хиларах.

BIарчча хьанйцача отчетни хана партийни бюрос баьболх мегаргболаш лаьрхIар. Собране дийца кхоачамбоацараш ма хулла сихагIа дIадаха дезаш, пятилетка 3-ча шера заданеш толаме кхоачашъяра коллективн оарцагIъяккха езаш, сийлахь-боккхача Октябра 71 шу дизара коллектив ма йоаггIара накъаяха езаш хиларах бола соцам тIанйцар.

П. ВИКТОРОВ.

КХОАНА—ХЬЕХАРХОЧУН ДИ

Юкъарча дешара школан реформа чакхъяккхара керда этап а хинна дIаэттай халкъа образоване ерригача звеньяй болхи вай ерригача общества вахари эргадаькхха хувцара доккхий стратегически декхараш хьалхашка оттадьча КПСС ЦК февральски (1988 ш.) Пленума, XIX Ерригсоюзни партийни конференце решенеш.

Тахан хьехархочоа хьалхашка латтача доккхий декхарашца цхьана шерра бокъонаш а еннай цунна. Хьехареи кхетам балареи методика дикагIдолча тайпара хувца, шийна бакъахьа хеттача бесса болх вIаштIехьбаккха таро я хьехархочун.

Нохч - ГIалгIайчене боккха гIа дIахьалхашкахьа баькхаб школа реформа наькъагIа, хьалъяьй Назрановски, Ножай - Юртовски, Грозненски, кхыйолча районашка тахан хила йоаггIача тайпара йоккхий типовой школай зданеш. Хьайийлай ялх шу даьннарашта лаьрхIа корпусаш, кхыяраш. XIанз республике ерригаш а 522 общеобразовательни школа я.

Иштта ба вайцига РСФСР-еи НГIАССР-еи школа 158 заслужении хьехархо, СССР-еи РСФСР-реи просвещене 800 совгIа отличник, орденийи медалийи 210 кавалер.

Вай республике кIезига бац тахан реформо тIадожадаьр кIоаргга кхетадеш, йоккха педагогически опыт йола хьехархой.

Царех ба СССР халкъа хьехархо Басина Элисо Даниловна (Грозненски СШ № 2), РСФСР школа заслуженни хьехархой Аушева Елизавета Бадуловна (Назрановски СШ № 3), Ахмадов Бухади Ахмадович (Шалински район), Бочарова Юлия Сергеевна (Грозненски СШ № 30), НГIАССР школа заслуженни хьехархой Цокиева Тазират Салмановна (Али-Юртовски СШ), Чапанова Раиса Мухтаровна (Грознера школа-интернат № 15), Джунаидов Сиражди Саид-Ахмедович (Ножай - Юртовски район), Дадаев Лема Мухадинович (Ачхой-Мартановски районо заведующи), Ленина ордена кавалер Магомадова Жоврат Ахмедовна (Ачхой - Мартановски ВШ), Къахьегама ЦIеча Байракха орден лелаер Шибилова Райхант Иналуковна (Назрановски СШ № 3), Халкъий ДоттагIала ордена кавалер Секачева Людмила Яковлевна (Грозненски СШ № 46), иштта кхы дуккхабараш.

Тахан шоай профессиональни цIейга — хьехархочун Денга дикача толамашца, дог гIоздаьнна болаш кхаьчаб хьехархой.

Йижарий сийрда никъ

Очерк

ЦхьаI дийнахьа учительеке чуйинна къамаьл деш яр къона шя йоI. «Са бераш хьадарел вIалла а вогIа дац. Со цамогаш хинна, тIера ялар бахьан долаш дешара кIезиг-дукха тIехьашка баьннаб уж. ХIаьта из лоадам боаца хIама дIадаккха тхона хала дац», — йоахар царех цхьанне.

— Садарашка кхоачаш хьа бераш хьалха а дацар. Математика всалагIа хов царна. Цу деша дукхагIа терко е еза Іа. ХIанз тесса дуте, тIехьакхе хала хургда шоана, — йоахар зIамагIчо.

Эздел, гIулакх долаш йола уж шаккхе а йоI дика йовзаш а цар цхьаккха бер доацилга ховш а йола со юхьанца цецъяьлар «Фуд-теш аккар къувсаю, мичахьара даьхкад аккарна бераш?», аьнна. Бакъда, тIаккха кхийтар цар ювцараш шо-шоай классаш йолгах.

Назрановски районо Іаьлий-Юртарча юкъсрча школа хьехархой Евлоевгlар Соняи Дугурхани бар уж.

ЗIамига болча хана денз цаI шоллагIчох ца къасташ, вIаши хьерчаш хьалоагIаш йола ши йиша эгIалонца луьш яцар. Берий дешар санна йолча чоалханерча проблемах лаьца цIенхаштта вIаши дагабоалаш бар уж.

ХIанзчул пхийтта шу хьалха, цхьана Іаьлий-Юртара юкъера школа чакхъяьккхар цу шинне а.

Юххьанцарча классашка шоашта хьехаш хинна Ужахова Марьям Асланбековна цIаккха а цу шиннена дагарйоалаш яцар. Шоай вахара из сийрда никъ-м цар цу ханне а хержабар. Цудухьа заочно Грозненски педагогически училише деша а баха, шаккхе а йоI шоаш дийшача школе балха яхар.

«Цхьа тамашийна безам бар тха Марьям Асламбековнайна тара хила. Тхона хIанз а шаьра дагадоагIа цо деш мел хиннар. Цудухьа лаьрхIар оаха хьехархой хиниз мелб уж эша майой. «Физически боккха низ беце а, моральни а духовни а низ денгара денга сонбувл-кх цу тайпара лерхIараш хьа хилча», — тIатох йишас Соняс.

ЗIамига болча хана денз къахьегам беза Іомабаьча, дуккхача дезале хьалкхийнача мехкараша бIу кьожабац халонех. ХIама хьадерг хилчахьа шийна уллув лоаттаборга уж дуккхача шерашка цу школе болх беш хиннача, къахьегама ветерана — цар панас Тамаре. Къахьегама дика школа хиннай йижараша берал. Цудухьа йоах цар: «Подготовительни классе Іомаде деза бераш къахьегам беза». «Боккха къахьегам бац оаха бувцар. Масала, классе Іодоаждадь каьхаташ хьалохьаде, зизашта Іунал де», — белгалдоаккх Дугурхана.

TIаккха уйланга а яхе, тIатох цо: «ХIанз сона духьалъэттар цхьа сурт — зизашта хий тохаш воаллача са кIаьнкех цхьаннена бе яьлла зиза чудагIа нхабилг ехар, бера Іо а кхийтта: Іалаьмате корзагIваьнна хьайзар из со шийга лера кхераш, цу сахьате юкъагIа дитар ше деш лаьттар. Амма аз дIатIа а яха, ше хьаьстача, юхь сийрдаьяьлар кIаьнка. Чехка дIаэттар юха а болх бе. Бера хьахьегам тIа даьнна гIалат хьалъийде мегаргдац, къахьегамах дог экхха тарлу цун».

Дугурхана хинна дешархой Татриева Мареми Гадаборшева Афинан хIанз шоаш а хьехархой ба. Юххьанцара классаш хержай цар шоашта. Хьамсарча хьехархочун никъ хьаллаьцаб мехкараша.

Каст-каста цао урокашка йода хьехархо. Юххьанцарча классий методически объединене кулгалхо ше йолан даь а доацаш, дешархошта (цо иштта оал мехкарех), лоаттабу тIахьожам ба из.

Цкъа царех цхьанне урокагIа ягIаш, йоI гIалат яьлча дог Іайжар Дугурхана. Дагаухийтар ше из тема цар классе мишта хьийхай. Бакъда дукха шераш дIадахадар цу хана денз. Мадарра дагадохацар хиннар. Амма дагахьа соцадир из ший гIалат долга. Из хьоахадаь аьлар Дугурхана: «Хьехархочун балха мах дешархошка хьежжа ходабу аз».

Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета филологически факультете заочно дешаш, чаккхъяьккхай йоккхагIа йолча шинна а йишас. Бакъда, юххьанцара классаш юташ бац. — Из хIанад, — аьнна хаьттача цар йоах: «Класса Іайха хьехаш хилча, деррига а хьайх тийша да хьа. Іайха даьчча бесса хургда деррига а. Нагахьа санна цхьадар теркама кIалхардоалийте а, Іайха юхаметтаоттаду Іа из». Цу хьакъехьара къамаьл чакхдаьннад, аьнна сона хийттача хана, уйлангахьа яха ягIача Дугурхана IотIатох: «TIаккха юххьанцара классаш образоване лард майий. Аз-м сай декхар лоархI из лард йоллача боккхагIа бола кхера Іобуллилга. МоллагIча классашка болх беш вар, аьнна фу бе да. Са бераш соахиа итт класс яьккха даьлар. Сол гаргагIа саг царна цхьаннха а вацар».

Педагогика чIоагIа корта болаш хIама лоархI йижараша даьшца-ноанощца айхха бувзам лелабелга, царца духхагIа болх белга.

— Бераш деррига а, цхьаккха ди цIагIаца доаккхаш, школе хьаухе, деша а дикагIа деш цар. Школаца дешархой шоай хьашт хургдола хIама де а деза хьехархочо. Бакъда, дайх-ноанойх тийша духха да уж школера цIагIа ца битара даьккъе, — йоах Соняс.

— Цхьаккха дича а школаца гIулакх леладе безам боацаш даи панеи дар са классерча цхьан йийига, — йоах Дугурхана. — Бетташ, кхера а мабаттIий. Соахка цхьан дийнахьа со йолча ера цун нана. «Іа аьннар дой са йийIиго, цIагIа-м хьо мара дувцаш хIама дац цун», — аьлар цо. «ЦIагIа сона новкъостал де тигац цо. Айса фу дергда а хац». Бакъда, из йийIиг школе харцахьа лелаш яцар. Аз хьийхар нанна йийIиг шийна мишта тIаерзае еза. Цу хана денз хIара кIира школе йоагIа из кхалсаг. ХIаьта а ала деза, Соняй классе посещаемость дикагIа я, — белгалдоаккх ела а лий.

— ХIаране оамал йовза, дег чу кхача, бала а гIайгIа а декъа хар цу йижарий оамал я, — йоах царца болх беш йолча хьехархочо Гагпева Марема. — Цар яраш саппа сай класс сога хьаюлоре сагота яцар со.

ХIаьта йижарий девиз иштта я: «Даим цу классаца ваха веза хьехархо. Деррига а берашта дIаденна ца Іеш, царгара доаггIар хьадеха а деза. УрокагIа болх бе, шоай ха кхое Іомаде деза бераш — тIаккха хьахургья цар оамал. Іайха хьехашше а, жоп дала Іомаде деза бер».

— 1977 шера хиннача цхьан педсовете «берашта кхыметтел тIера хьаязде а хац», яхаш йийлха хьехархо хIанз а духьаллат сона. — йоах Суламбика Дугурхана. — Из хьехархо ше яр цу классе хьалха хьехаш хиннар а. Царна бехк ба тIаккха? Бераш-м бераш мадий.

Къаьстта ящикаш я Евлоевгlар цIагIа цу берех хьахиннача мехкарашен кагийча нахен кхухьийташ дола каьхаташ чудолаш. Вай мехка тайп-тайпарча мIIингашкара да уж — Советски Эскаре гIулакх деш болчара, институташка деша багIачара, кхычахьара.

Йижарашка хет аз: «Хала, аьрдагIа бераш духха нийсденнадий шоана оаш болх беча шерашка?».

— Хала бераш нийсденнадац, ледара бераш-м хин над», — йоах Дугурхана.

— Хала а аьрдагIа а бераш да, яхилга сона къамаьл хетац, — йоах Соняс. ПеременагIа бераш ловзаш хилча а, уж аьрдагIа да, оал. УрокагIа уж баьгIача тоъаргдеций, перемена сенна луш я ловза мара. TIаккха ловзаш а санъердалуш а бераш ца хилча, царех фу дергда. ХIаьта урок вай ювце, урокагIа бераш харцахьа леларгдац, царга мукъа ха ца хуле, цар теркам даим моллагIча а цхьан хIаман тIаэза хила беза урокагIа. Из деррига а хьехархочох тийша да. Берашка цIогIа хьекхарагIа гIулакх хургдац. Из эггара аттагIа йола прием я. Бера шийна а хов ше харцахьа даьр.

— Цхьан хIамах цецйоал со, — йоах Дугурхана йишний къамаьл хьал а лоацаш. — Боккхибараш бераш шоаш санна хилийта гIерт массаза а. Цхьан дийнахьа бераш а нйца Назране цирке даха цIадоагIаш дар тхо. Шоашта дайнар, зеденчар дувцаш, вIаши къамаьлаш деш дар бераш. Царга ладувгIаш, иштта къаьгга шоай уйлаш хьаювца царна харах гIадъяха со а латтар. Автобуса чура цхьабола боккхагIбараш бераш дIа-юха тетташ, цар гIаш хIана ю, яхаш, чIоагIа раьза боацаш хьайзар. Цу тайпара еш йола гIоза гIараш дециий вай нраз, вай кхоане? Цу морчох харцахьа лелар ала йиш йий?

Оаха мел дувцачунга саббаре ладувгIаш ягIача. Доккас тха къамаьл хаддаш тIатох: «Сох-м хIанз а хьехархо ала хьалха да, хIаьта а сона хетаргахьа бераш дезари хьай болх хари да-кх керттердар».

Шийна ца ховр хьаIомаде, хьаэца дика хьаст ба Доккайна боккхагIбола йижарий.

Берий лаккаленаш — шоай нраз лоархI цар. Шоашта карагIдаьнначчун мах берий знанешца хоадабу.

Цу школерча хьехархой классий хьехархой юкъмоттиг я Евлоевгlар йижарий. Царгара дукхха а пайдане дар корадоагIа къонача коллегашта. Таханарча хано дIаеххача тайпара я цар педагогина. ХIаьта шоайла бола бувзам мокхаз санна чIоагIа ба, бац хIаранегара доагIар хьа а ца дехаш-м.

Шоаш дегIаахарцен духовно бIаьхийгIа хиларцен дешархочун личность дегIакхвл цу педагогаша. Цунна дола масал да цахаддаш литература дешаш, кердадар довзаш, коллегай опыт Іомаеш уж хилар а.

Х. ГАГИЕВА.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) Евлоевгlар Доккa, Соня, Дугурхан.

Р. АУШЕВА сурт.

КАГИРХОЙ ЙОАКХО Е

Кагийча наьха уйла къона я, шоаш санна. Цар болабалар кхы а хозагIа да. Уж боаца моттиг яьсса я, зиза доаца баьца аре санна. Вай вахар а вахар дацар кагий нах бецаре. Цар дIахо хьо вай вахар. Нагахьа уж вIашагIихета безам болаш моттиг хуле. царна ялла еза щоай паргIато. Юхаувза мегаргьяц цар оамалаш.

Саг йоагIача вIашагIтох нах. Сона ховш дукха моттигаш я цига кагий нах кIезига болхаш. Оал цар, «ГIо шо хьолчагI даа! Тхо цIагIа Іергда». Да е нана болх. ХIаьта кхоаччара гаргара нах бале, да боалаш болх кагий нах. Хов царна цига хургдар. ХIама а йна, цIабахка безилга, бац цига цхьаккха а сакъердам. Фу саг йоагIилга да из, нагахьа локхаш пандар бице, латташ ловзар деце, кагий нах дог ловзаш беце? МалагIа зIамига саг хургва халха варгвоаташ. Из-м ше боларах водаше ший Іанарах ловзаш, массайола маьже тIах, аьнна йолаш ма вий ший къоналца. TIаккха мехкарий? Уж а бецийй вахарца сакъердалуш? Цар а ецийй дог — уйла къона? TIаккха царна фу хул саг йоагIача бахача, малагIа сакъердам эц цар?

Делкъа ханна долалу хабараш, хIанз саг цIайоалас замеш баха ха хулаш латт. Жи, дIанийчъе ши йоI, молла, цунца ши саг. Замеш кийчлу, уж дIаболх. Ерригаш хул ши машина. Коа юкъе латт духха нах. Къонахий, истий, кагий нах, мехкарий, бераш. Геттара сагота латт кагирхой. Мел дог-безам латт цар тахан сакъердамга. Дукха ба истий а шо-шоай мехкарий замаьлгIа бахийтача бакъахьа хеташ, из дIаала йиш яц, е цар миссел мехкарий а йиш яц, тхо замаьлгIа дахийта ала. Мел ба кагий нах цига, миIIинге латташ. Наг-йагахьа бIарг локха хургба-кх цар мехкарашкахьа кхы де хIама мичал.

Замеш дIабахар, деррига ш юхе сейцар. Совцанзар уж гIоргбоацаш ца бохийташ бисар-кх. Иохайир цар уйлаш. Дехар цар гIулакх. Кагдир цар ткъамаш. Іоматордахар кортош. Фу дергда. Иштта да-кх хIанз гIулакх. Цигача чакхдоал из.

Амма бакъахьа хургдар, уж кагий нах, мехкарий, кхы мел вар сакъердаш баларе. Коа латташ ловзар даларе. ВоагIачоа хозаш ашараш, халха бувлаш нах баларе. Тхьамадала багIаш боккхий нах, хьожаш коа мел вар, сатийна, сабаре хоза кулгалдеш латташ паI валаре. Хьанех ваккхал дIарчуйна халха, яхаре.

Автобус дIаоттаяь замаьлгIа вахийта мегаций ваха дог мел дар. Из ди дукха ухаш мичад.

Сона дагадоагIача хана шортта кагий нахи мехкарий замаьлгIа болхар, царна уллув ноай новкъосташца найцарий хулар, мехкаранта кагий хIамаш тIа а кхухьийташ. ВIаши дог-безам эцар кагийчар. ХIаьта боккхагIбараш царга хьежаш, шоай къонал дагаухаш хулар. Хоза а эздий а дар из. МалагIчох, мишта эздел доал хьагучадоалар.

ХIанз а тIехьа сай хапарча нахаца вIашагIкхийттача, хийла дагабох тхона къона долаш бна чам.

Бакъда таханарча кагирхой-м таро хургьяц къабелча цу тайпара хIамаш дагадоха, хIана аьлча «къе» да цар таханара вахар. Из духовно дIаьхегIа па хулийташ, мамогга баргал етташ, латташ боккхагIбараш а ба.

Миччахьа нийсделча, бехкаш даха болалу боккхагIбараш кагирхойх: «Вайнаьхьа гIулакх а оамал а хац хIанзарча наха-м», — яхаш.

Мишта ховргда царна уж гIулакхаш, мамогга уж дицдалийта гIерташ вай — доккхагIдараш латташ хилча.

Вайнаьхьа уж хоза, эздий гIулакхаш динца бувзам болаш доацилга дукхагIбараш-та ховш да. Амма мичча хана а цкъа цхьан баьдеча тIехьабисача наха уж юкъера дIадаха деза, аьнна оттадарагIа, хIанз а метта ца доагIаш, дIахьош хIама да из. Цул совгIа, массавар хIана вац, аьнна кхийтта а ваьннав из дош иштта оттадаро гIалгIай къаман традицеш дегIайолаяра доккха зе дай хиларах.

Со дуккхаза а нийсвеннав динах тешаш боацача наьха коа, амма «вай ІаьдалагIа» ловзар де бокъо яц, яхаш, таьзета санна коа а лоаттабий, чубаьхе хIама а данйте дIаухийт, цигара а нах.

ГIалгIай къамах мел болча дукхагIча наьха дагардар хургда аьнна хет сона уж хоза Іаьдалаш юхадийнде, кагирхой йоакхо е, аьлча.

Н. АУШЕВ,
хьехархо, къахьегама ветеран.

Нов. А. Д. Тимаевна «Нохч-ГІалгІай АССР Іилма заслуженни деятель» яха сийлен цІи яларах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

У К А З

Лакха говзал йола специалисташ Іомабеча а хьалкхебеча а доккхий гІулакхаш карагІдувларахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи «Нохч-ГІалгІай АССР Іилма заслуженни деятель» яха сийлен цІи лойла филологически Іилмай доктора, профессора **Тимаев** Апти Джохаевича — Л. Н. Толстой цІерагІча Нохч-ГІалгІай Паччахьалкхен университета вайнахски филологе кафедра заведующена.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1988 шу, 26 сентябрь.

Культура болхлошта Нохч-ГІалгІай АССР Сийлен цІи яларах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

У К А З

Культура дакъе дика гІулакхаш карагІдаларахи общественни вахара юкъе хьинаре дакъа лацарахи «Нохч-ГІалгІай АССР заслуженни артист» яха сийлен цІи лойла:

Вахидов Бай-Али Мовладиевича — Х. Нурадилова цІерагІча Нохч-ГІалгІайн Паччахьалкхен драматически театра актера.

Докаев Султан Абуевича — Х. Нурадилова цІерагІча Нохч-ГІалгІай Паччахьалкхен драматически театра актера.

Радуева Зура Матиевнана — Х. Нурадилова цІерагІча Нохч-ГІалгІай Паччахьалкхен драматически театра актрисана.

«Нохч-ГІалгІай АССР культура заслуженни болхло» Яндаров Руслан Шахидович — Нохч-ГІалгІай АССР кинофикаце хьакъехьарча Паччахьалкхен комитета киноавторемонтни мастерске директора.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1988 шера 26 сентябрь.

Нов. О. А. Мамаевна «Нохч-ГІалгІай АССР мехкдаьтта чакхдоахачен мехкдаьттахимическин промышленноста заслуженни болхло» яха Сийлен цІи яларах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

У К А З

Халкъа боахама йоккха квалификаци йола специалисташ кийчбеча дика гІулакхаш дарахи республика общественни вахара юкъе хьинаре дакъа лацарахи «Нохч-ГІалгІай АССР мехкдаьтта чакхдоахачен мехкдаьттахимически промышленноста заслуженни болхло» яха сийлен цІи лойла Мамаев Олег Алиевича — академика М. Д. Миллионщикова цІерагІча Грозненски мехкдаьтта института доцента, мехкдаьтта-технологически факультета декана.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1988 шера 26 сентябрь.

Доаразол дехьара

ХУДОЖНИК ЛЮ ХАЙСУ

КНР. 93 шу дола Лю Хайсу китайски традиционни живописа сийлахь - воккха мастер ва, (из вовз ший мехка а доазол дехьарча изобразительни искусства наха а укх 70 шера). Укх аьхни цІаьхха а иттазлагІа Хуаншань лоам тІа ваьннав из. Из хІама шийна «Гиннеса рекордаш» яхача цІи хезача книжка сотрудникий теркам тІаоза мегаш дар, нагахьа санна воккха саг лоам тІа валар дикка цхьалха доашхаш художника творчество ецаре.

70 шу хьалха изящни искусствай Шанхайски школа воккхагІа вола преподаватель волаш эггара хьалха этюдникаца лоам тІа ваьлар Лю.. из беза а белар цунна. Цунах хиннача кІоаргача уйлаша хьем боаццаш шоаш араялар дІадехар. Цу хана денз ниссаза лоам тІа ваьннав из. Ше цу тІа массаза воал зарисовкаех йиза сома папка а йолаш цІанхаеш. Лоамарча хозача пейзажа дог гІоздоахаш говзал геттара лакхийр художника. Ший книжка тІа Лю Хайсу язду: «Хуаншань са хьехархо ба. Ма хоза ба Хуаншань лоам цун хозале ца язйича Іелац со. Массаза а са дег чу латт хадданза хувцалуш доле Хуаншана 72 бовхьий куц», яхаш. Цун картинаш тІа хадданза я ер 4 сюжет: дийккаш, морхаш (тамаше шоай тайпара формаш а йолаш), кхеран бердаш, біаьстн. Цар сий даьккхад Хуаншана лоама.

Лоаман сатийначеи уйла яйтачеи Іаламо донкха беркат деннад Лю Хайсуна, художника къаьстта бола низ беннаб, хІаьта творчески къахьегаш дуккхача шерашка ваха віаьх а валийтав из. Цун ханга кхаьчача сага хьегалургдоацача тайпара къахьегаш а ва из. Из дика гуш да иттазлагІа Хуаншань яхача лоам тІа ваьннача хана цо дехкача суртех.

СУРТА ТІА: Лю Хайсу дІайовзийт ший ученикашка зІамига сурт даккхара йола техника.

Синьхуа — ТАСС сурт.

Специалистех дола дувцараш

Экономист

— Колхоза е совхоза экономика бокъонца чІоагІъе йиш яц, нагахьа санна царна чуйоагІа еррига звеньяш цхьатарра дегІайоагІаш, пайда беш ца хуле. ЦаІ хьалхацкахьа дІагІертащи воххо юхатетташи хилча, гІулакх мела лел. Цкъа цхьаннахьа, тІакниха кхычахьа кхоачамбоацараш гучалелх, — аьлар Назрановски района «40 лет Октября» совхоза керттерча экономиста Арчакова Марема.

Дукха цифраш тІайола маьхаташ сога хьа а хьувнхаш, ший чоалханеча балхах со кхетаве гІертар из.

— Хьажал, — йоахар Марема, — Тимурзиев Іалихан керте латтача шурий комплекса коллектива къахьегама хьокхамашка. ДІабахача бархІ бетта, план 416 тонн йолаш, 506 тонн шура яькнхай цо, е 106 процент. Дулх даьккхад 435 тонн, хІаьта даккха лийрхІар 416 тонн мара дац. ХІара кхоабача Іаттагара яькнхача шура боарем 2200 килограмм гаргта ба, 490 килограмм планал совгІа. Из ниитта дале а, берригача боахамо пачхьалкхенга шура йохкара план 92 процент мара кхоачашъяьц. Из нийсеннад № 4 йолча шурий-товарни ферма тІехьаюсаш йолардаь. Цамогаш дола доахан да цига леладераш, газо миссел а шура лац цар.

ХІанз юртбоахаме Іалаьмате дукха хІама да экономически службах тийша. Из я пайдане дола наькъаш лаха, таронаш гучаяха, къахьегамхой санхетам лаккбе безар. Боахама зе де-тарлу моттиг ханнахьа зер а из дІаякнхара коллектив оарцагІъяккхар а цун декхар да.

Дагахьа хов Арчакова Марема аз дІа мел хоатта цифраш. Масала, совхоза кхаш леладераша гектара тІара 21 центнер кІа. 20,7 муих баькхаб. Іалашъяьча аьлах кхоалагІа дакъа яр цхьоалагІча классагІа я. 50 процент яр — шоллагІча классагІа.

Кийча я дІадахача шера итогаш а. Къаьстта садуаш да продукцех дІадодар. Дулха центнер яькнхара 745 сом доадаьд, планагІа 438 сом гаргта долаш. «Дарегіа» яц шура, генераш, кхыйола нуьлтураш.

— Дуккьал доакъар 519 эзар сома ийцад соахка, — йоах Марема. — Мел пайда хургбар боахама комбикорм кхычахьара хьатІаннахьа ца езаре. Укх шера из кхоачамбоацар дІадаккха таро хургъя аьнна хетт сона: йол. ча, баьца хьоар ма эшша Іалашдаьд, кастта чуэца йолаергъя доакъара свеклаш. Силос кийчъераш ши план е дага ба. Сона хетачогІа, цу дерригне дезагІа хулийтаргда совхоза «бохча».

Цхьабакъда, дуккьал цифраш вІашагІтехача, царна тохкам бича далац М. Арчаковай гІулакх. Тахан лоархІаме да къахьегамхой кІоарцача экономически знанешца Іалашбар, радикальни экономически реформа кІийленаш царна йовзийтар. Цу даькъе лаьрхХІа курсаш чакхъяьхай укхаза. Цита хьехаш бар боахама кулгалхой, специалисташ. Масала, керттера агроном М. Чумаков, керттера бухгалтер М. Цуров, кхыбараш. Дийцар децаш: алапи далара керда система, шоаш шоашта финансировани ярген самоокупаемостаген довлар, подряда тайп-тайпара формаш, чекови система, кхыдараш. Из болх віаштІехьбоаккхача, чакхбоаккхача эггара лоархІаме дакъа юкъедихьар, шеко-йоацаш, керттера экономист я.

— Тахан тха керттера дехкар — совхоза тайп-тайпара звеньяш арендни подрядага яхар, — йоах Марема. — Гіалат ва из аття гІулакх да аьнна хетар. Масала, шурий комплекс... Из арендагІа лелаг дІаэца раьза хиннав М. Шибилов. Нах а віашагІтехаб це из дара. Хьайбаш дорстаду площадка а К. С. Кодзоевга дІалу оаха. Договораш оттадаь даьннад, лоадам боаца дешаш къоастадича арендатораша шоай болх дІаболабе мегаргба.

Арендатораш хила лаьрхІа ба Социалистически Къахьегама Турпала Кодзоев Госпой Бахьаудина кулгалдеча звенон доакъашхой. Цар леладе дІаэц 700 гектар гаргта лаьтта. Арендатораша хьалкхедергда гурахьа дув ялаташ, коартолаш, свеклаш. хьажкІаш. Совхоза кулгалхоша хьаллаьца къахьегамхой ниццитива я из.

Дукха ха яр Евкуров Лахан керте латтача бригада коллектив арендни хрисапе къахьега ловш йола. Укх шера денз из уйла кхоачашхиннай цун. ІІІаьхха хана леладе цар дІаэц 1800 гектар лаьтта. Цу еррягача майданга хьожаш верриг е 20—23 саг мара хургвац.

Из мара деций... Дукха ха йоаццаш чакхдаьннад боахаме балха моттигашта аттестаци елга. Хиланза яргйоацашяраш йитай, ца хилча мегаргъяраш — дІаяьхай. Из болх беча а экономически расчеташ яьр М. Арчакова я.

— ГІулакхаш лаьгІлуш дац, хІара дийнахьа дукхагІа хулаш доагІа уж, — йоах Марема. — Тохабеннаб ахархой, парте политика нийса хилара белгалю я из.

М. МАЖИТОВ.

РСМД-х ДОЛА ДОГОВОР КХОАЧАШДАРА ЮСТАРБУВЛ

РСМД-х йолча советско-американски Договора дуьхьалбараш, хІаьта иштта цхьабола цунна тІехьабараш а тІехь, наьха санна унзарбаьнна ба. Массазарча герзах дола Варшавски Договор «дикка холуш» тІехнилара хьалашка договор кхоачашдаьчул тІехьагІа мишта Іалашъергъя Малхбузен Европа оборона яхача хаттара дола жоп лехаш ба уж.

Блока ядерни арсеналаш дІаяхара дуьхьалбараш чІоагІа сагото еш ба РСМД-х долча Договоро НАТО диадага бугача наькъ тІа шоаш оттабеш хилара. ТВД ядерни герз, е вешта аьлча, Европера американски РСД дІадахаро, военни специалисташа яхачох юхасецадара средташ санна уж лоархІаш хиларах тарра, эггара боккхагІа мах цар боландаь, йохаю блокови трнада. Цун керттера компоненташ санна традиционно лоархІаш да стратегически ядерни низаш, ТВД ядерни низаш массазара (ядерни доаца) низаш.

«Гибки реагировани яра» стратеге материальни кІийленах ког-гІортолга еча звеньех цаІ дІаякнхар мишта лоархІаш да? Из стратеги хІалак хилар мара кхы доаца хІама лоархІ цар цох. Хіаьта вывод а ю: Малхбузен Европерча ядерни герза цхьа дакъа мукъадІадаккхаро а тІехь юхаметталургдоаца зе дергда НАТО-на.

Нийса я аьнна хеталу из вывод. Цхьабакъда, из юхьхьанца хеталуш дар мара дац. ГІулакх сенах латт аьлча, из латт договор дІаза кхоачашдаьчул тІехьагІа а НАТО доалахьа юс ядерни боеприпасий 4600 единица, йоккхача топашца, тактически ракеташцеи ударни авиацеци моастагІчун тактически зона гома чурча тІема доанъоштеи объекташтеи теха ца Іеш, гаьнна ухнача цун оперативни резервашта а хІама тохара аьттув боалийт. Цудухьа дикка хьалха деш да «гибки реагировани яра» стратеги хІалакъхилаиза яргъяц яха къамаьлаш. ХІана аьлча блока ведущи мехкаш (США, Англи, Франци) тІагІертта кхоачашье дага ба 1983 шера Монтебелле тІаийца хинна. НАТО ядерни низашта дІахо модернизаци яра программа. «Ланс» яха хІанзара ракетни системаш гаьна кхетара радиус 2—3-зза йІаьхьаьча комплексашца хувцара, РСМД-х долча Договора тІа ювца, геттара гаьна дІакхоачаш йола ядерни средташ эргаьльха тоаяра тІалеста я цар планаш.

Цу гІулакха лаьрхІа НАТО хІанзлехьа ювцаш латт «Фо—лаьтта» яхача классагІа йола ткъамаш долча ракеташца Іалашъяь F-111 яха юкъера бомбардировщикаш Англе кхы а дІанийсье. «Кема—бердийст» яхача класса ткъамаш долча ракеташца Европа бердийстошта юхха гІолла лела хи тІара кемаши подводни лодкаши Іалашде лаьрхІа йолча модернизаце цхьайола комплексни программаш «компенсационни гІулакхаш» чакхдахара тІехьа бараша лерхІачох уж дагалаттараш кхоачашдаро соцаде мегар ядерни герз дІахо дІадаккхарга «чухахнавалар».

Хіаьта хІанз аргда вай РСМД-х долча Договора шекбувлача цхьаболча «тІехьарий» платформах. Кхыча новкъа гІолла даха деза йоах цар, хІаьта бухсоццаш аьлча: итташ шерашка эсала моттигаш йолаш юсача Европера ядерни йоаца оборона чІоагІъе еза. ТДВ юхасецадара средташ кхераме ядерни потенциал йолчахьа цу тайпара моттигаш хилча ла йиш йолаш дацар. ХІаьта нагахьа санна «Першингаши» лаьттан тІа базировани яра ткъамаш дола ракеташи дІаяьхачул тІехьагІа, из дайнар юхаметта ца оттадой, блока долаш долча массазарча низашта (иштта хеташ ва НАТО віашагІтеха долча низий верховни главнокомандующи хинна инарал Роджерс) массехк дийнахьа мара могаргдац центральни фронта оборона эффективни хулга Іалашде. Духхьала дІааргда вай: дог деларгдолаш, яц Малхбузенна лаьрхІа американски инарала сурт дилла перспектива.

Мишта къоастае еза из проблема? Ювцаш йола пдеяш дукха я. Керттерча даькъе ухх цхьан хІаманга тІакхоачаеш я уж. Кхы тІа а 10—15 тІема дивизешта сихха мобилизаци е таро хургйола хьал віаштІехьдаккхар духьа алсамъяха еза мобилизационни инфраструктуранен резерва низашчун еш йола капиталовложенеш.

Деррига низаш тІадахийта деза самолеташи, ракеташ - «невидимкаши», боевой роботаш, электронни йоккхий топаш, тІехнийса йола разведывательно - ударни комплексаш санна йолча тІема техника кердагІдолча тайпашта разработкаш еча холуш дола хувцамаш дара. Лоацца аьлча, массазарча герзах лаьрхІачА Варшавски Договора технически совле цІенхаштта тІех хулга Іалашде деза. Хьалхалаттача рубежашкарча оборона хІанзара концепци хувца еза хІама юхатохара лаьрхІа дола низаш гаьннарча тыле Іоадара наькъаца. Цхьаьхха цхьа предложени лаьрхІа я моастагІчун шоллагІча эшелона низаштеи резервашташ йиззача масштабагІа хІама тохара, цун наступленена дезорганизаци ергйолаш. Иштта дІахо, ниитта цу тайпара.

Европа оборона проблемашта сагота болча критикий, скептикий, РМСД-х долча Договора гуччахьарча а къайлагІарча а духьалбарий, взглядаша, подходаца, позицеша хьагойт цхьан лодкачу а багІаш, уж цхьан оагІорахьа дІаболхаш хилар. Долчча бесса аьлча, цар сагото еш дар цаІ да: договора яхачоа говзагІа тІех мишта довргдар - теш, хургі дола ядерни довнаш юхаметтаоттадара гІулакхаш сихагІа мишта чакхлоахаргдар-теш, яхар. Лерхіаш дар хьалха хиннар санна да-кхы тІа а герз Іалашдар. Мишта кхача йиш я цу тІа? Наькъаш, гуш ма хиллара, дукха да.

Советски Союз тийша я, РСМД-х долча Договора яхачоа мичча тайпара тІера вала гІертилга, Европа кхерамзде Іалашъяр духьа ю, яхаш ядерни герзах ког-гІортолга яр гІо деш дац ядерни боацача, кхераме боацача машаргахьа дунен сообщество ахара, 2000 церага кхачалехьа ядерни герз дІадаккхара йола исторически программа кхоачашъяра баргал етт.

Владимир НАЗАРЕНКО. (АПН).

Укх тІехьарча шерашка вай мехка агропромышленни комплексе болх бе йолаеннай вай ханарча оборудованецеи приборащеи кийчъяь «Агроресурсы» яха автоматизированни информационно-управляющи система. Аэрокосмически кхыйолен методаш юкъе а йоалаеш, агроресурсаш дистанцешкара нийсъяро йиш хулийт ирригационни системаш миштай хьажа, хьагуча а йоаккх, миштай а хайт хини михен эрози, юрта боахама ялата керттера культураш мишта хьувкъаргъя хара новкъостал ду, атмосфера эггар духагІа бІехлуш йола зонаш къестаю.

«Агроресурсы» яхача АИУС ерригсоюзни Іилма-тохкама центрага я мехка тайп-тайпарча моттигашкара миштад хойташ йола информаци. Центро болх бу СССР АН-ей ВАСХНИЛ-ей учрежденешца айхха бувзам а болаш. Цига цхьана балхаш ду юрта боахама специалисташа, летчикаша, космонавташа, Центра филиалаш яхкай Киеве, Ташкенте, Целинограде, Саранске, Краснодаре. ХІанз кхоачашъеш я «Кубань-88» яха компленсни программа. Краснодарски край агроклиматически ресурсех тІехбаьнна бокхха пайда эцаш хиларца белгалъяьннача, интенсивни юртабоахама производства эггара дукхагІа дегІаенача регионех цаІ я.

Ялата культураш геттара дукха дІаювш хиларо, валови ялат дукхагІа доакнхаш хиларо массанахьа лаьтта дІадийнар хувцалуча оттадаьд, из кІезигдаьд, оахача лаьтта тІехдукха ядохимикаташи минеральни удобренеши хилийтай, долха хиши Іамарчи бІехдаьд. Кубань яхача додача хини Азовски форден хий шоаех тийша долча Кавказа лоамашкарча хьуний гІулакх боккха кхерам тІатоссаш да.

Боахама хьаькъалца доал дара укхаза увттаеш йола методаши технологни тІехьагІа мехка кхыча районашка кхоачаргъя.

СУРТА ТІА: «Агроресурсы» АИУС ВНИЦ Къулбаседа Кавказа филиала старши инженер Александр Широченскихи (аьрдехьара вар) старши агроном Сергей Заходянкон М-10 яхача бурув деттача установкана хьалхашка лаьттан кІалхара хий хьал мишта доагІа хьожаш ба.

А. ЖИГАИЛОВА сурт. ТАСС фотохроника.

Газет дешарашта хетараш

ЦІЕНОШ ДАРЕГІА А ДИКАГІА А

Тха района а кхыча моттигашкарча а боахамашка хІаранена къаьст-къаьста фусамаш хьалъяйтар духьа 8 соткаш йола участкаш йийкъай. Из лаьтта кхоачам болаш да, беша лаьрхІа кхы а луш йола участок лаьрхІача. ЦІенош хьалде эттача гучайоал проблемаш. Цхьанна совхозага таро яц гІишлон материалашца нах Іалашбе, хІана аьлча боахама предприятешта хьалуш йола гІишлон материналаш а царна фондах йоагІараш мара яц. ЦІенош хьалде безамбараш дукха ба. Тха Шаьла вахача 30 эзар сагах дуккхабараш совхозе къахьегаш ба.

«2000 шерага кхоачаш хІара дезал фусамца Іалашболба», аьнна бола соцам арабаьнначул тІехьагІа дукхагІа хиннаб, шоай доалахьара цІенош хьалде безам бараш. Паччахьалкхено цу гІулакха лаьрхІа ссуда а къоастадаьд из массанега дІакхаьча деце а. 20 эзар сом нийцачун, цу тІа проценташ Іотіа а кхеташ кха дІадала ма деший из. ГІишлон материалашта мах а тІакхийтта6. Кирпишкаш еча заводо йохкаш йола кирпишкаш договорни маьхах йохк. Уж маьхаш хувцаду аукционе санна. Кхыйола гІишлон материалаш эцилга а я йоккха проблема. Из проблема кхоачашъе-м віаштІехь ма дий.

Дукха шераш хьалха Къулбаседа Кавказе наха цІенош деш хиннад бийдача кирпишках. Уж хьаяр хала хІама а дац, дукха хІама эшаш а дац. Лоабат хилча кхоачам болаш хІама да-кх из. ТІой лард елла бийдача кирпишкех хьалдаь цІа дІайхагІа а, ца дохаш дукхагІа латташ а хул. Иштта бийдача кирпишкех цІенош хьалдеш хилча, хІанз ца тоъача еттача кирпишкий а кхоачам хургбар. Цул совгІа, бийдача кирпишкех даь цІенош маьха дарегІа а да, къаьстта таро йоацача наха, пайданегІа а да.

Укх тІехьарча хана еттача кирпишкаш мара цІенош дераьза бац дуккхагІбараш. ГІалаш мо дола цІенош юстара а латташ, дезал коа йоаллача времянка чу бахаш моттигаш я, хІана аьлча, уж цІенош дукха ахча а даха хьалдаь хиларах кходеш.

Сона хетачогІа бийдача кирпишкех цІенош делга наха ма доаггІара дІадовзийта деза.

РСФСР-е гІолла лаьрхІа Чечня Къулбаседа Кавказ эггара дукхагІа нах тІакхеташ моттиг я. Цунга хьежжа гІишлон материалаш ди-денгара массаза доала тоъарг а яц. Къаьстта фусам еш волча саго шийна пайда болча оагІорахьа де деза хІама.

Укх дунен тІа саго йоаккхаш йола ха адамий оамалегІа яккха еза. Уж «гІалаш» хьалъяр духьа ший сих а ваьле, дезалех а ваьле біарчча бетташ арахьа а даьхе цІавоагІа цІенда, Цул совгІа, Іаьдала киса кховда а дагадох. Цунах дика дар даьнна моттиг яц. Из бахьан долаш, унахцІено а вахар а дайна моттигаш духха я. віаштІардаь цІенош хилар ираз хетараш харцахьарча наькъ тІа ба.

Паччахьалкхенгара хьайца ссуда 50 шу даьлча дІадала деза. Хургйий-теш шоана тІехье раьза иззал декхар шоашта тІа дитача? Цун уйла е декхарийла да вай.

Ишта а вешта а, тхов кІийле йоацаш вола саг дог ийша ва, хиланза даргдоаца хІама а да из. ХІаьта, цхьа хІама да укхаза белгалдаккха дезаш. Керда баха хайшача наха ахча эш. ТІаккха вай царна луш бола кхетам ба еттача кирпишкий дараш мара дац цІенош лоархІаме, яхаш. Дезаргдий парна, хІаьта, бийдача кирпишкех даь цІенош? Из вай гІалат да.

Журналаш тІа хьахьокхаш дола цІенош Іалаьмате хоза да. Уж еттача кирпишкех, ардаккхех, ахкех даь да. Бийдача кирпишкех даь хоза цІенош хьахьекха цхьаккха а моттиг яц. Цар лоархІам ца ховш бараш дукха ба, цудухьа а гІертар нах бийдача кирпишкех цІенош де.

Вайна ха дезаш да паччахьалкхен а гІишлон проблемаш йолга. Промышленни объекташ хьалъярал совгІа, паччахьалкхено хьалдеш латт городашка, районашка, юрташка наха лаьрхІа чубаха цІенош.

Са безам бар массанега ала: хувца шоай уйла гІишлон материналаш харжара долча гІулакха.

З. БЕРСАНУКАЕВА.
Шаьла района «Джалка» совхоза йоккхагІа йола инспектор.

РЕДАКЦЕГАРА:

Газет дешарашкара оаха дех, Берсанукаевас хьалъайаьча проблемана кІоаргга тернам тІа а бахийта, шоашта хетар тхога яздар.

«Сердало»-89

Хьамсара доттагІий! Массе а моттигашка шерра дІадоладеннад хьатІадоагІача шера газеташи журналаш яздайтилга. Уж яздайта йиш я бувзама отделенешка. «Союзпечата» агентствашка, предприятей, учрежденей, организацей общественни распространител а ш к а гІолла.

Тахан оаха кепатохаш йола «Абонемента» бланк шоана подписка е аттагІа хургдолаш тох. Цу тІа йоазув деча хана жІарг оттадеш дІайоае еза газеташ хьанйде шун безам болча беттай номераш. Нийса дІаязъе еза индекс, адрес, тайпан цІи, инициалаш.

«Сердало» газет шера яздайтара мах 4 сомн 8 кепигн ба. Из а дІаязбе беза абонемента тІа. Цхьаккха ограничени йоацаш яздайта йиш я газет. Бланки, цу тІа мел эша йоазош даьчул тІехьагІа, газет яздайтарах доагІа ахчен кепайоазон общественни распространителага е шоаш дахача моттига гаргагІа йолча бувзама отделене дІачудала деза, цига цунна йоаггІаш йола оформлени ергйолаш.

Хьаходаду моттиг

Ф. СП-1

Министерство связи СССР «Союзпечать»

АБОНЕМЕНТ на газету **«СЕРДАЛО»** | 54673. (индекс издания) | Количество комплектов | 1

на 1988 год по месяцам:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куда _____ (почтовый индекс) (адрес)

Кому _____ (фамилия, инициалы)

Доставочная карточка на газету 54673. (индекс издания)

ПВ | место | литер

«СЕРДАЛО»

Стоимость	подписки	руб. коп.	Колич. комп.	1
	переадресовки	руб. коп.		

на 1988 год по месяцам:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куда _____ (почтовый индекс) (адрес)

Кому _____ (фамилия, инициалы)

ХЬАМСАРА ГАЗЕТ ДЕШАРАШ!

Диц ма далийта ханнахьа шоашта «Сердало» яздайтилга.

Шера из яздайтара мах 4 соми 8 кеп. Газета индекс 54673